

לא לעבר אחד נוטה נופו של המספר הזה, שקומתו קומה ושיצרו לכנס, כאילו בתמצית, אוכלוסיה של חיידור על ריבוי הפנים והחליפות שבהם, זכה להיעזר ביכולת-גילום גדולה. ואם נראית כשלשלת אחת הדרך המוליכה למן הקבע של פינת-היישוב של יער לחורבנה של העיירה בימי-המהפכה, לטלטולי-גולים עד לקיבוץ הגלויות כהיום הזה בירושלים, הרי ראינו בדרך גם נתיבות שנתפצלו והאחד הפליג למדבר של ספר שמות והאחר לכיסופי-הגאולה בעיירת-אשכנז בימי-שבת-צבי-והרי-לא זכינו עדיין לראות אלא פרקים קטנים או גדולים ממסכתותיו הגדולות, ועל פיהם אנו למדים רוח-שיעורו וממילא אין אנו יכולים לשער מה תקופות ומה דמויות עתיד כישרונו לקפל.

לא על היקפה של יצירתו או חלקה ידובר בזה אלא על צד אחד שבחלקה. הכוונה היא לרמזו על כך, עד כמה שסיפורי ההפכה, שהם סיפורי חורבנה של העיירה והרס-חיה, מרומזה בהם הסיטואציה הכללית של גולת-רוסיה בימי המהפכה ולאחריה, עד כמה שנשתקפו בה יחוסיה-הכוחות מבית ומחוץ. ודאי שהסיפורים האלה מגלמים למעלה מזה והצד הזה מובלע בעלילה של נפשות פועלות, חיות, ותיאור מאורעות, מהלכי-רוח, מצבי-נפש, התרגשויות, תמונות-נוף וכדומה, בקיצור הוא מובלע בריתמוס מפרס של מהלך-חיים. אך לנו עיקר כאן הצד המובלע, שהוא הסיכומה של מהלך החיים האלה באותה סיטואציה היסטורית מסוימת בחיי ישראל, ידענו שניסיון-ההתבוננות בצד זה אין בו כדי יציאת חובה להערך המספר, שעיקר גדולתו בצדדים הרבים והאחרים, אך יש בו בניסיון זה כדי סיוע להבהרת העמידה האידיאלוגית בתוך יצירתו, והוא צד שאין נוהגין הרבה ליתן עליו את הדעת.

עינו ולבו של המספר מכוונים לגורלה של העיירה ובניה ומכאן צמצום ראיית-המהפכה בתחומים הקטנים של העיירה, כאילו לא היתה אלא גידולה של העיירה ומחוצה לה לא כרוז לה ולא נושא לה וכל עצמה ועיקרה כנוסים וגדורים בתחומיה

בלבד. אותו צימצום-ראייה יותר משהוא מכוון הוא מוכרח למספר ולמסופר וצידוקו עמו, אף על פי שהוא מביא לידי תמונת-סיכום, שאין בה כדי יציאת חובה לתיאור הכללי והמלא של מהלך הדברים כהויותם. הצד שהבלטתו מבוקשת מחייב כאילו לראות את צעירי ישראל שבעיירה כנשמת המהפכה ועושיה, ואת הכפרים מסביב לה כשונאיה בלבב. קו שראוי להדגישו הוא, כי בשלושת הסיפורים (שנדפסו ב"התקופה" כ"א, כ"ב, כ"ג) אין אתה מוצא אלא גוי אחד, המצטרף לחבורת אנשי-המהפכה.

ויש צימצום-ראייה לפנים מצימצום-ראייה, אם גם לא השליט עצמו בכל. לא הרי דרך ההגבה וההערכה של דור יורד, או רואה עצמו בירידתו, כדרך ההגבה וההערכה של דור עולה, או רואה עצמו בעלייתו. פשוט לא זקנים כצעירים, ואדר-רבה, החלוקה היא כאן ברורה — אלה מכאן ואלה מכאן. אף חלוקה זו יותר משהיא מכוונת היא מוכרחת למספר ולמסופר, אלא שגם המספר קבע מקומו בתוך החלוקה הזאת. אין הוא קובעו מתוך פרוגרמה כי לא עסקי טנדנציה לפניו, אף לא מתוך הדגשה של ריבוי-אהבה לכאן ומיעוט-אהבה לכאן, כי חובה אחת ששיעורה אחד אופפת זקן וצעיר, אך בדרך התיאור אתה מוצא, כי המספר ורחמיו הם בצד שנגזרה-עליו-כלייה, בצד-החיים-הנעקרים, התרבות הנחרבת, התפארת השוקעת מחמת העיתים. קרוב הוא התיאור הקל של קונטר-ריבולוציה, אך האמת היא שפועלת בזה ההכרה, שכאן לא חילופי-דמותם של שליטים ותחתיה באים היורשים הרבים בהמוניהם, אלא כאן חורבן שאין לאחריו תקומה, כאן שקיעה שאין לאחריה זריחה. מתוך ההכרה הזאת מתפשטים הרחמים על הנחרבים ומחריביהם מבית, אלה יודעים פורענותם ונאנזים בייסורי-גסיסה ואלה כפרפרים השמחים לאור ואינם יודעים סופם, והצד השווה שבהם היא הכלייה האחת האורבת לפתחם. הצדדים באים כמעט תמיד צמדים-צמדים. ב"מזה ומזה" ("התקופה" כ"א) ר' נתן נטע הכוהן והמשכיל הזקן גורלנד מכאן ומוטל פיקלני והניך מכאן. בארבעתם כאילו כונסה תמצית-האפשרויות. ר' נתן נטע מבקש לעמוד בפני הגלגל שנהפך עליו בכלי-ההגנה המנוסה של הסארקאזם. בשעת רעבונם של התינוקות הוא אומר: "בעיתים כאלה צריכים לגרש את החומריות מעט מעט" — אלא שההת-אמצות להעמיד פורענותו בצל הבדיחות או לעשות צעקה כצדקה — אינה עולה יפה ואין הוא ניצל מהכרת האימה, מראיית החשיכה שירדה על עולמו. ניטלה לא לבד הפרנסה והפת, מתערערת גם המשענת שבוודאות-האמונה, כי יום הפורענות שירד ועקר אותו ועולמו הוא פוזיציה מחושבה ומכוונת בחשבונה הכולל של ההשגחה. סתימת הפיות הרעבים של בני הבית בשידולים, שהפת הצמוקה תהא דומה עליהם כצלי "טשולנט", ודאי שאין מאחוריה מאותה התמימות שבאגדה על החסיד ששמחת-השבת שבו הטעימתו את פירורי מאכלו הדלים כמשמגני מעדנים. כי לא הגבה של השלייה כאן אלא הגבה שיסודה לעג לעצמו. תכונת הבושה של האב שאינו יכול לפרנס צאצאיו התלויים בן אינה כתכונת הבושה של האב אצל ביאליק, הבוצע, כאשם על חטאו, עני ונכא רוח, בסכין פגומה על פת

General
gift

Sedem: social-psychological analysis
Mott trying to overcome his feelings of inferiority takes
revenge upon his own.
על חיים הזו

[ב]

אך על הרקע הזה נראית גם הטראגדיה של הצמד שכנגד מוטיל פיקלנץ —
כדאי להעיר על בחירת השם כאן ומכאן ואילך — קטן שנעשה גדול, שאקדוחו
בידו ומעלה-העור שעליו משליטים רצונו על העיירה, עושה את המהפכה בעיירה.
סערת המהפכה שבו ובשכמותו ודאי שאינה יכולה למצוא שדה-פורקן לעצמה
בהשתערות אדירה על קרקעות ויערות ואוצרות-אדמה ומפעלי-חרושת ובעל
כורחה היא משתוללת בקיקור הכתלים הרפויים והדלים של בית-הכנסת ואינה
מרגישה בגיחוכה, כשעודה מתנפחה בגאווה ומדמה, כי מעשה גדול עשתה. שם,
מעבר לעיירה, עושים שפטים בעליונים וכשהם נתלים, מגורשים או נמלטים, כבר
שים בידי שופטיהם מרחבי-מרחבים של שדות-ברכה ויערות-עד, נכסי-נכסים
של פירות יגיע האדם. אך פה, בגבול העיירה, מטלטל מוטיל את יהודיה בחג
הפסח שיכבדו את הרחובות והם מהלכים ומטאטיהם בידיהם ואומרים "הלל", וגם
לאחר מעשה נקמה זה לא נשארת בידי הנוקמים אלא עיירה שכולה פצע אחד,
צרור אחד וגדול של עוני. מוטיל בעלי-הנקמה מתעלם מראיית הדברים כהויותם.
כי מתאוה הוא להרגשה, כאילו גורל שונה בלית-לו ולוירדים. אין הוא
רוצה לוותר על סולם-המעלות החדש, הקובע אותו מבני העלייה. בתוך המסגרת
של העיירה שהיתה מושפלת כולה כחטיבה אחת לכל שמוצא לה, למן הפחות
שבאיכרים שבכפר עד גדול השליטים שבבירה, היתה כמובן גם השפלה מביט
והוא, מוטיל ושכמותו, שדרגתם פחותה היתה, ספג את כפל-ההשפלה ועתה הוא
מבקש נקם. ואנו רואים אותו במעשה-הנקם הקל והקלוקל שבבית. אפשר
והצורך להינקם על הרגשת-הפחיתות מעלים מעיניו את הפורענות האחת והשווה
שירדה על העיירה והעמידתה כולה ככלי ריק ומרוקן בתכלית. כי מה הנאה תהא
לו במעשה-הנקם, אם יכה שכמותו. ועל כן הוא מתעקש לראות את שכמותו —
למעשה ולא להלכה — שאינו כמותו. הוא כאילו מתעקש לראותו כבדת-חרות.
הפגישה שבינו לבין הניח בנו של ר' נתן נטע, חברו לדעה ולפעולה, מלמדתנו
על מקור-הנקם. כי לא בן-חורין הוא מוטיל בפגישה זו. נעמה של הרגשת פחיתות
בפני בן-הטובים מפעפעה בדיבורו, במנהגו. לא נוכל לומר דרך ודאות, אך ניטול
לעצמנו רשות ההשערה, כי גם נטילת חנה, האהובה על הניח, לאשה היא מנסיוני
התגבורת על הרגשת הפחיתות. מהרגשה זו יונקת ההתעללות בעיירה החריבה
שבדברי האיום, שהמספר ראה — אולי כרמיות סמל — להלבישם זכרי-תובים:
"את רוח הטומאה יעביר מן הארץ... דרך האש הגדולה יעבירם, בים של צרה
יעבירם... הוא ירגיז ארץ ועמודיה יתפלצו... מדבר שמה יעשה ולא
יזכר שם ישראל!... ויחי האינטרנאצינאל!" תחית האינטרנאצינאל מזדווגת לן
עם מחיקת-שם-ישראל, אך מאחורי העיירה ומסביבה כפרים על גבי כפרים ובהם
יושב מי שהוא אויבו מהיותו אויב המהפכה, אך המהפכה נראית לו כעלילתה
המשותפת של כל העיירה היהודית ואינו רוצה בשום פנים לראות את ר' נתן
נטע וגורלנד המשכיל ודומיהם כידידי ואת מוטיל פיקלני, הניח ודומיהם בלבד

מלוא עין

לחם שחור, כשם שאינה כתכונת הבושה של האב אצל ברנר, שהוא מהלך בטל,
מיותר, כמי שנתרשל בכושר מעשים או שאיתרע מזלו. כאן בושת האב אינה
בושת עלוב מסויים, פלוני בן פלוני, ששכניו לבית-הכנסת, לרחוב, לעיירה, אפשר
להם שלא יהיו עלובים כמותו. כאן בושת אדם שחרב עולמו ובחורבנו זה שותפים
לו כל שכמותו ושאבים כמותו שבכל העיירה כולה, העליונים שנעשו תחתונים,
ואפילו אלה מן התחתונים המשלים עצמם ומתגנדרים בשווא כאילו בזכות המהפכה
נעשו עליונים. עסקי הפרנסה נתונים בדפוסים ישנים, אותה ההתחבטות ממש שבין
התוכנית לטלטל קצת שיבולת-שועל לקיוב, למכור את חצי הליטרא של גרות
שהניחה האשה המנוחה — והתרעומת היא, שלא הניחה מכונת-תפירה, כלומר, קו
עלוב של ביקורת — ובין התפריט הנכסף של מעט תה וסוכר וקצת טבק. אך אם
נראה את עסקי הפרנסה האלה לאור השעה לא נוכל לומר, שראינה מאז מנדלי
כי ההתחבטות הזאת היא ראשית בשורה להסגר העיירה הנמקה בתוכה עצמה
ושהתנוונותה הולכת ומוסיפה גם לאחר מלחמת-האזרחים והיא נדונה גם בימי
החומש לכמישת-רעב, לפשיטת-היד לפירור-חסד של בנים ואחים מעבר לים. אך
היורה, שלא פת מצויה בביתו ולא תקווה קשורה בלבו, אינו מוותר על סולם-
המעלות של עליונים ותחתונים בעיירה האחת הרעבה כולה, הכמשה כולה, ואינו
מפרשו כחלוקה מעמדית, אלא מעמידו כחלוקה של משובחים מכאן וריקים
מכאן — והמספר עצמו נראה כחבר לחלוקה זאת, "כל משפחה נבחרת לשם
ולתפארת שוכנת עפר תשע אמות בעומק וכל דל וקל בעמיו לפי ערכו ועני
בעוניו מרים כשופר קולו". קרוב הביאור הקל של ההבלעה המטשטשת את
ניגודי המעמדות, אך אותו ביאור אין כוחו יפה למצות בחינת מציאותה של
העיירה. כי אם גם התרוצצו בה יצירי-דיכוי ואנחת-מדוכאים היתה לחוצה ודחוקה
כחטיבה אחת בחמת המציק שביקש רעתה, וכשלימות וחטיבה אחת היא עומדת
בפתח המהפכה ובגילגוליה, העושה אותה גם מבלי לבקש רעתה במיוחד ככלי
קלוש שגלגל ההתפתחות מייתרו. כאן צד הצידוק לזהות של ראית המספר
והערכתו וראייתם והערכתם של דמויות-אתמול, של השוקצים, כאן צד הצידוק
להעמדת-העולים, שעלייתם יותר משהיא ממשות של שליטה היא גינדור, כמת
אבדים ונחנים, מדעת או שלא מדעת, ממעשה ההתאבדות. גידורה של המהפכה
בתחומי העיירה מבליט ממילא את התחום המצומצם הניתן למדרס יצר ההרס של
צעירי-המהפכה. בעקיפין ניתנה ההגדרה באותו החידוד על הכלבים שברחו
מתוך העיירה הרעבה והריקה ואנשי העיירה קוראים אחריהם, כמובן לא בלי צל
לעיגה לעצמם, "בורז'ואזיה". על הרקע הזה נראית הטראגדיה של נתן נטע
כטיפוס הדור היוורד ושל גורלנד המשכיל הזקן המשלים כאילו את הטיפוס
הזה, שאינו מוותר גם הוא על סולם-המעלות של עליונים ותחתונים ושגם הוא
אינו מפרשו כחלוקה מעמדית, אך גם לא כחלוקה של משובחים מכאן וריקים מכאן,
אלא כנראה כמין חלוקה של מוכשרים ופגומים ברוח, אינטלקט וטעם. "הראש
ראש והרגל רגל, הבהמה בהמה והכוכב כוכב. הכוכב זכה להיות כוכב — והריהו".

Poverty of
old = ladder
still intact

son = Cont'd
of Father

subtle implication that son = John the Baptist

על חיים הו

הכל באהבה וברחמים, ובהיבנה גדולה הפקיר עצמו על רחמים, אהבה ואמת בעקשנות, כתינוק כי יתעקש — וכשבא לחשבון לא נשאר בידו כלום. במלים מועטות נזכרת כאן הקבלה המרחיקה למעבה הדורות — יוחנן הטביל — ואפשר שתהא מוצא עולם שלם באותה רמיוה קטנה על דור אחר ורחוק העומד על סף חורבנו ושסועדי-נפשות, יודעי-בשר ומיטיבי-נחם שבו פרשו וטרחו בגאולת העולם שמעבר לעמם. תן דעתך על אותו אב הנאנח על שאין פת בסלו ומיצר על ילדיו הרעבים: "אך תינקות... שחלושים הם מטבע עצמם והתעניות מחלישות את הזיכרון וכוח העיון". תן דעתך על אותו אב שחורבן ורעב אינם מעבירים אותו על החרדה לכוחותיהם הרוחניים של בניו והם לו עיקר-החרדה, ושמא תראה כאן תוספת סיוע לאותו קו החיבור שבינו לבנו. שניהם נתונים כאן בכפיפה האחת של פינה צרה בעיירה צרה, ועולמותיהם נחצצו מחיצת-ההוה, אך אינם אלא גילגולי גילוי אחד בתחומים שונים. לא נתמה שהמספר מניח לו לאב שיהא רואה בבנו "יראת שמים במעלת הגדולה והרחמים והשתיקה הגדולה", לאמור שהוא רואה את שורשי כוחו ועשייתו במהפכה ולמענה בתכונות שהן סתירה להתגלותה הממשית של המהפכה, שדרכה בפריקת היראה, והיא רואה ברחמים כלי פיתוי ותעמולה של האויב וחיותה בצעקה הגדולה דווקא. לא רק קירבת בשר ודם אלא אותה הטעמת הניגוד הטראגי שבין תכונת-העושה ותכונת-העשוי מצדיקה את תרעומת האב בראותו בנו המת נתון בהמולה החגיגית של טכסיליה בנוסח המרעיש והמרע של חבריו למעשה המהפכה. בתרעומת זאת כאילו חבויה התרסה על העשוי הרואה את העושה כקניינו שלו ומתעלם מן הניגוד הטראגי שביניהם, התרסה על שהניך נגנב לו לאב בשעה שבאמת היה בנו לא רק בבשר אלא גם ברוח ובנפש. ואמיתות ההלוויה היא לא בהמולה המתרוגנת של חוגגי טכסים אלא באמירת-קדיש החלושה ושטופת הדמעות של האב האומלל העומד בודד וכמיותר מעבר לבית-הקברות.

[ג]

אותה מסירות אחרונה למהפכה, אם גם לא בטהרה מגובשה כזאת, ניתנת גם בצמד שב"פרקי מהפכה" ("התקופה", כ"ב). כן נראה את החבר פולישוק קרוע ובלוי מקפל מעילו מתחת ראשו וישן. ובייחוד נראה את החבר סורוקא בשעה שבשורת המהפכה מעוררה את הנחותים למעשה-ביזה, והוא עומד וכל שללו מפתח ברזל שבידו. אך שונים הם כאן פני הצמד האחר ר' שמחה הורוביץ, צד החומריות, שהמהפכה הורידתו מנכסיו ור' מוטיל פרייבסקר המלמד, צד הרוחניות, שהשעה מכריזה על פשיטת-הרגל שלו והוא מתעקש ואינו מקבל את גזירת הכלייה שגזרה עליו. לפי שזמנם של המאורעות קודם לשל "מזה ומזה", יש כאן כמין פירפור בין התקווה לחזרת העולם ששקע ואין עוד אותה השלמה שבהתיאשות. המהפכה באה בעצם הסיפור ור' שמחה נוהג באותה דרך מיוחדת של זילזול, התולה באויב כינויים והגדרות הלכותיים מן העולם-שכנגד. בדרך

here characters haven't yet accepted defeat

Enemy doesn't differentiate between bourgeois & communist

Bolshevik Jew must protect them all

כאויביו. הוא, האויב שבכפרים הרבים שמסביב לעיירה שונא את כל ישראל, ושונאי המהפכה שיודעים את שנאתו זו עושים אותה כלי-שמיש למלחמתם במהפכה. ר' נתן נטע שונא את המהפכה ומוטיל פיקלני אוהבה, ובשמה הוא עוקר ומשמיד עולמו של ר' נתן נטע. אך כששונאי המהפכה מחוץ מבקשים לעורר את המוני הגויים למלחמה בה, אין כלי-שיסוי טוב יותר מהרגות יצרם הרע על ר' נתן נטע ומוטיל פיקלני כאחת. וכאן אולי עיקר הטראגדיקה של מוטיל ודומיו, שהוא הרואה את העיירה הגדרסת כאסקופה לאינטרנאציונאל, יוצא להילחם לשלומה וקיומה של העיירה ולעמוד על נפשה כדלה בפני-המוני האיכרים שהעיירה הנדרסת היא להם אסקופה לדריסת האינטרנאציונאל. אם תעלוני הנקם של מוטיל, שלא מצא שדה-השתוללות לעצמו אלא בהריסתו והילולו של בית-הכנסת, הביאו לידי כך, שגורלנד יצורף ויצטרף למניין מתפללים (אפשר לדרוש פרט זה כרמיוה להופעה כללית), הרי שנאת הגויים לכל העיירה כולה היא שכורכה טבעת מלכות ומראה לנו את מוטיל השב בתרועת נצחוננו ממלחמת ההגנה מפני הפורעים, והרב הזקן מוחה בטלית-קטן את הזיעה מעל מצחו והמשכיל מנשק קצה סנטרו, כאילו בא ללמדו, כי בעל כורחו היה מצילה של העיירה שהוא רוצה בחורבנה, שאין לו מפלט מפני שותפות הגורל עם ר' נתן נטע. החידוד — ומקומו וחשיבותו של החידוד בסיטואציות השונות ראוי לתשומת-לב מיוחדת — החידוד של היהודים המתחננים בפני מוטיל, שיניחם בתפילתם בציבור: "חבר פיקלני, הרי קומוניסטים אנו, אין אנו יכולים בייחודות אלא בציבור, קומוניסטים גמורים, כשם שאני יהודי", — יש בו אותה דרך מיוחדת של לעיגה לעצמו שלא באה אלא כבסיס של הקלה ללעיגה על זולתו. בעצם, אין מוטיל נעלה על הלעיגה הזאת ושכמותה, ומשענתו האחת מעט השלטון שבידו שאינו יודע מה לעשות בו בעיירה, כשם שאינו נעלה אפילו על ההשגות של גורלנד ותשובתו: "שכל? יעננו מוטיל בקול — בקנה שריפה אותו." אפשר שהתשובה אינה בלבד פרי הכעס העצור על מציאותו של כלי-זין שחומרו אינו גם אלא גם הדמה עצמית, הנחוצה לו לשם סילוק הביקורת מעל עליבות המעשה שבידו, שריפת השרוף, הריסת ההרוס (אם גם אין בידו סמך של ודאי, הרי מתירים אנו לעצמנו את ההשערה, כי מחוה השיכרות הוא כעין הצד הגשמי של ההדהמה העצמית ההיא).

אחר הוא בן-צמדו הניך משמשה של המהפכה לא באפילת הנפש אלא באורה, לא באטימות הבינה אלא בצלילותה, לא ברעבתנות העכורה של נקם הפחיתות העצמית אלא באצילות הכיסופים לפדות האדם. מקור הניקה היא האהבה והטהרה. והמחבר כאילו מבקש להרגיש אותנו על כך, שאותו אידיאליזמוס אינו אלא בתיזיווה של תרבות אבותיו ודרכם. אולי לא בכדי באה ההבלטה של הצד השווה בחיי ר' נתן נטע והניך בנו. "סוחר גרוע הוא ר' נתן נטע — כל ימיו עסק בענייני העולם הזה בלי לאות ועייפות ולבסוף הוא מבקש תרגולות בשביל בנו לעזור לו ולסעדו ואינו מוצא — הניך זה שכל ימיו עבד ויגע ביגיעות גדולות של לב ונפש, עד שלא רצה שום דבר בעולם, אלא כמלאך ד' צבאות.

positive embodiment of the Rev.

זו, כפי שכבר למדנו בדוגמה של מניין המתפללים המתחננים לפני פיקלני, אתה מוצא איזו התנקמות. אם תעיין, דרך משל, באמירה: "למדו את הריבולוציה עם פירוש רש"י! לא על פי פשט — על דרך הדרש שלי שלך ושלך שלי", או בנעימה טראגית: "הזכרת נשמות בעולם שכל הקטנים יצאו לחוץ!" — אפשר שתתעורר על כך, שאמנם הלועג מחלל כאן עולמו מתוך שהוא תולה מושגיו ומונחיהם במהרסי עולמו, אך החילול הזה הוא גם ביטולו של אותו האויב מבית. אין בידנו להחליט, אם ההגבה השונה של שני נושאי העולם החרב מותנית בבחינה סוציולוגית, אך נקבע שהאמיד הירוד צערו נעשה לעג ולעגו נעשה מרירות ואילו המלמד צערו נעשה התעקשות, בקשת האמונה הנלהבת, שכל מה שהעצמות שבינה לבין המציאות מגלה יותר את האבסורד שבה, היא מתחזקה והולכת. בהגבה של המלמד אתה מוצא מאותם הגילויים, שהם סימני-היכר למנגנון-ההגבה הפועל בייחוד באותה שעה בתולדות ישראל כשפלו כל הקצים, הניגוד של שני העולמות המתכתשים עתה בעיירה, זה מבכה שקיעתו וזה מריע על עלייתו, הוא כאן לפי חלוקה, שפעמים היא בתחום ההערכה של נאמני-מסורת: "הבנים — ממזרים, עבריינים, פושעי ישראל, עמלקים ולא בנים" ופעמים בתחום ההערכה המעמדית: "עבריינים, הדיוטים, שוליי נגרים וסנדלרים". ההבנה של ר' נתן נטע המתעלה מעל להרס עצמו והרס שכמותו, שהרס בנו, ורואה בבנו את התגלמות עצמו, התגלמות שאיפתו המרוממה ביותר, את יראת-השמים במעלת הגדולה — הבנה זו אינה כאן, שמא אינה כאן באפשר. ר' שמחה מגרש מביתו את פולישוק, את הניה כי "אין לי בת". כמתן סמל היא אותה השעה האחת, כשר' שמחה והמלמד מכונסים בקרן-זווית של בית-הכנסת וקולם קול תמרורים, נתונים בייאושם ונאבקים על הצלתם, וליללת הרוח של סערת חורף מהלכים הניה ופולישוק וסורוקא וקולם קול גדול ומחריש עצמו. שעה אחת — הראשונים במיצר המחבוא והאחרונים במרחב הסערה, וכמה דומים הקולות בעיקרם. ודאי שהאחרונים אינם דווים בחורבן שהרי הוא תוכניתם ופעלם. אדרבה, הם מרקדים ריקודם בבית-המרחץ, — אף כאן ראוי ליתן את הדעת על כך ש"נמשכו יהודים מכל העברים כאל ברית מילה או אל מת מצוה" — אך אם נאזין יפה יפה לצלילי ההסתר הנשמעים מתוך מצהלות המחול, אם נראה את פולישוק עוקר עצמו ממעגלי הרוקדים ומטיל עצמו בקרח הנהר, אם נשמע לדיבור ריה המעורפלים של הניה על בקשת ההתאפסות — אפשר תגונב בנו ההכרה, כי המכונסים במיצר הזווית והצועדים ברחבי הסערה הם על אפם ותמתם אחד וגורלם אחד. הרי האידיאל של סורוקא, המהלך תמיד עם מכונת-היריה שלו, הוא באגודת-הלוחמים היהודית המגינה על חיי העיירה שכל עיקרה ועצמה היא מדורם של ר' שמחה והמלמד, המגינה ממילא ובעל כורחה אפילו על בית-הכנסת, אף על פי שהמגינים בית-הכנסת אחר להם, הקומונה. וכאן ראוי להעיר על פרט קטן, שהמספר שולבו כלתומו והוא אולי רמיזה גדולה: הכוונה לאותו החבל המשוך בקומונה מכותל לכותל והמפריד בין הנערים והנערות, כמין סורוגאט של המחיצה

double-edged use of language

once again, the fate of both sides is equalized both sides are same

Whilst the girl → embittered
the melamed → excited

שבבית-הכנסת. אפשר שאותו פרט בא להראות על שיור מורשה, שלא נטרד בסערת ההפיכה ושמה הוא אפילו כעדות שעוקרי המורשה לא תוכם כברם וידם המחריבה מכחישה את עצמה על ידי האהבה המוסתרה הנתלשת בחוזק יד ממתנה בנפש.

[ד]

גדולה יותר היא הגלריה ב"שמואל פרנקפורטר" ("התקופה", כ"ג). גם כאן אפשר לראות תמציתה של הגלריה בצמדים של אלה כנגד אלה, שעיקרה בחזרה על היחס שראינו ב"מזה ומזה" בין האב לבנו, בתוספת של ציחצוח ועילוי מופלג, אפשר לומר מוחלט. כאילו היתה בזה המגמה להעמיד את מלחמת-מחניים על הנוף והבדולח שמכאן ומכאן. הקו הזה שמצינו בהערות-צדדין על הניג — למשל, הטיפול בגינה — מרחיב הרבה בתיאורו של שמואל פרנקפורטר. היניקה היא לא ממרידתו של הפחות בנעלה עליו, של הנשפל במשפילו אלא בכמיהה לגשם את המעולה שבאדם, כשתיקון עצמו הוא תנאי מוקדם לתיקון האחרים. אף כאן טיפול בגינה, אך גם השמירה מפני אכילת אבר מן החי, מידות כדרך אנשי טולסטוי, בקיצור, "יסוסניק". כניגודו הוא נחום שסטופל, חזק ותוקפני, שהשלמת טיפוסו לשלילה ניתנת בייחוד בגוטהלף השועל הפולני. כבן-תחרות, שבאמת הוא כולו התאם, לשמואל בצד שכנגד — הוא ר' בר, זך ומזכר, שבעמידה שכנגד להופכי הסדרים אינו צריך לזינה של השינאה. הוא יכול לו לעולם שכנגד בלא שינאה. ודאות שבו אינה מזיקתו לשינאה, כשם שהודאות שבשמואל אינה מזיקתו לשינאה. שניהם — הגבתם הגבה של אהבה. עולמותיהם אינם יודעים עירעור, כי טבועים הם בהם לא רק כהשקפות, כאידיאולוגיות אלא כמידות, כאופי כשורשי נפש שמקורם אחד. אחדות המקור הזאת מורגשת לר' בר והיא שמרתקה אותו לאהבה את שמואל, לראותו כהוויתו, כגילוי האצילות הישראלית. עושה התעמולה בכפרים דומה עליו כרב צעיר, כצדיק הדור. מהלך ר' בר בין הקופצים בראש ומשתוללים כשליטים המבקשים להכעיס את שהכניעו — השמחה ביום כיפורים דווקא — ולמרר חייהם, אך ר' בר יודע להלך ביניהם כבן-חורין. אין הוא סוגר עצמו במרירות כדרך ר' שמחה הורוויץ, ואינו מתבצר בעקשנות האמונה האבסורדית כר' מוטיל ואינו נמלט לתוך הלעג כר' נתן נטע (אם גם תמצא שימוש בו, כגון האמירה לאותו הדיוט משתולל מנליבקי שהוא מוילבקי). כשלעצמו הוא שומר על עולמו, על הקליפה כעל התוך, שהקליפה נצמחה מאותו התוך, אך יודע הוא לראות את התוך גם כשנתלבש בקליפה אחרת. מכאן האהבה, ההבנה לשמואל. אמת, ששמואל מקרין את תוכו בטהרה כזאת, שהוא מחייב זולתו להאמין בטהרת המטרה שהוא משמשה, אך ר' בר רואה את צד הקדושה גם בחבריו של שמואל השונים, האחרים, וכשהוא בא לחבורת הצעירים נלהבי ההפיכה והוא משיב על ליגלוגם לאיסור יין נסך, חובה היא שלא לראות בתשובתו רק חריפות מחוכמה שלו אלא גילוי דרכו. כשהוא נוטל את כוס היין ומרימה לחיי

פטלורא ששפך דם ישראל, דם זקנים ונערים, אנשים ונשים ומוזג את הכוס לתוך הבקבוק ומזמן את הצעירים לשותות "ועתה התחכמו ושתו" — הוא יודע שלא ישתו, שלא יוכלו לשתות, כי פיגול הוא להם, ואין הפיגול מעיד אלא על מציאות ניגודו באדם, על הקדושה שבו ושל וזהו הדין בקדושה זו. אגב, מהערת צדדין אנו שומעים, כי בבוא ר' בר בין הצעירים החוגגים, מסיר גוטהלף בזהירות ובחכמה את מאכלי הטריפה, ואולי זו רמיזה שר' בר ידע גם לכפות על אלה, בלא כוח כפייה, חובת כיבוד לקדושה שלו. ר' בר שידע לגלות צד של קדושה באלה, מה ייפלא שהוא רואה את שמואל במלוא קדושתו, אוהבו וחרד לשלומו וטובו? כאמור, נראה שמואל כעילוייו של הנזיר ולא בכדי נשמעה שם רמיזה על יוחנן הטבלן וכאן רמזו ההקבלה הוא לשון העלם העדין והאציל משוטט בכפרים ונגלה על האיכרים, כאיש אלהים המורה דרכי אהבה ואמת, כדמות מישנה של משיחם, כשם שגם בעיירה נגלה בטובו, נוטה חסד נעורים לעדת ישראל, חש לשברה ואין לאל ידו להושיע. כאן, כשהמספר מעלה לפנינו את הצעיר היהודי במעשה המהר פיתה שלא בתחום העיירה אלא ברחבי הכפרים, הוא רואה הכרח לעצמו שלא להראותו עושה תעמולה בהטפת שינאה ודרך דימאגוגיה, שהוא הטיפוס המצוי, אלא מעביר לפנינו הופעה אפוסטולית, שמרכזה ברחמים הגדולים. מי שתחילתו גינה וצמחוניות וטולסטואיות ואמצעו בולמוס הפעולה המהפכנית, סופו הטיפול העמל, הבורה במחסה לילדים, ואין יודע אם הכוונה לרמוז על קו החיבור לישראל שהם רחמנים בני רחמנים, כדרך שהחבל המשוך מכותל לכותל צריך היה לרמוז על קו החיבור לישראל שהם ביישנים בני ביישנים. וסוף סופו נרצה בביקעה הדוממת ור' בר נתלה על עמודי הטלגראף בעיירה, הוא והרב ואחרים. היד שרצחה בביקעה היא היד שתלתה בעיירה, היא יד השינאה לזרע ישראל. היא לא הודתה בתחומים, לא הבחינה במחיצה שהמהפכה חצתה בעיירה והעמידה את אלה מכאן ואלה מכאן.

[ה]

הערות אלו באו כשירטוט של שאבלונה, שאין בו כוונה של מיצוי והוא בא כרמיזה על קצות מסגרת. בתוך המסגרת הזו נפרשת והולכת מערכת חיים של קיבוץ מסויים בשעה מכרעת בתולדותיה, פרשה היסטורית הניתנת לא בגיבוב תאריכים אלא בתיאור המתרחש עצמו. פרקי סיפור אלה, המשופעים עלילות, מאר רעות והלכידות, מחדשים עלינו פרקי חיים שיכולת מספר, כוח הדירתו וכלי הביי טוי שבידו מעלים אותם לפנינו כנתינתם מגובשת בעצם החיים ושיטפם. [תרצ"ד]

that respect sub ber
so he respects him